Turkish Studies
Language / Literature

Volume 13/28, Fall 2018, p. 529-551
DOI: 10.7827/TurkishStudies.14468
ISSN: 1308-2140
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş: *Kasım 2018* ***Accepted/Kabul:*** *Aralık 2018*

Referees/Hakemler: *Doç. Dr. Yusuf YILDIRIM - Dr. Öğr. Üyesi Reyhan KELEŞ*

This article was checked by iThenticate.

EDEBİYATIMIZDA MANZUM MENÂKIBNÂME TÜRÜNÜN BİLİNEN SON ÖRNEĞİ: ÂŞIK MOLLA RAHÎM'İN "ABDÜLKÂDİR-İ GEYLÂNÎ HAZRETLERİ" ADLI ESERİ

Ferdi KİREMİTÇİ[*]

ÖZET

İslâmî Türk edebiyatındaki dinî-edebî türlerin çoğu dilin hem öğreticilik fonksiyonu hem de estetik yaşantı uyandırma fonksiyonu ile kaleme alınmış eserlerden oluşur. Bu türlerden biri de edebiyat yanında din, tasavvuf, tarih ve folklor açısından da önemli olan menâkıbnâmelerdir. Mensur, manzum, mensur-manzum karışık hâlde kaleme alınmış olan bu türdeki eserler başta dinî-tasavvufî şahsiyetler olmak üzere çeşitli meslek gruplarına ait kişiler ile bunların aileleri hakkında yazılmış biyografik eserlerdir. Bu eserlerde, şahısların hayat hikâyelerine, kerâmetlerine, başlarından geçen önemli olaylara ve zaman zaman da ruhî-fizikî özelliklerine (hilye) yer verilmiştir. Edebiyatımızdaki manzum menakıbnâmelerin sayısı otuzun üzerindedir. Bu tür eserin bilinen son örneği *Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri* adlı mesnevîsiyle Âşık Molla Rahîm'e aittir. Bu çalışma, XX. yüzyılın ortalarında kaleme alınan bu menâkıbnâme üzerinde bir değerlendirme yapmak için kaleme alınmıştır. Çalışma giriş ve onu takip eden üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde menâkıbnâme türünün tanımı, gelişimi ve öneminden bahsedilmiş; birinci bölümde edebiyatımızdaki manzum menâkıbnâmeler hakkında bilgi verilmiş; ikinci bölümde Abdülkâdir-i Geylânî ile ilgili yazılmış menkıbelerden söz edilmiş; üçüncü bölümde ise *Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri* adlı eser müellifi, yazılış sebebi, dil ve üslup özellikleri, şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelenmiştir. Çalışmayla, diğer manzum örneklerinden farklı olarak hece ölçüsüyle kaleme alınan bir menâkıbnâmeyi konuyla ilgilenen araştırmacılara ve Abdülkâdir-i

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, E-posta: ferdikiremitci@hotmail.com

Geylânî'nin hayatını ve kerâmetlerini farklı bir üslupla okumak isteyenlere tanıtmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Menakıbnâme Türü, Manzum Mekâkıbnâmeler, Âşık Molla Rahîm, Abdülkâdir-i Geylânî, Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri Adlı Eser, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı.

THE LAST KNOWN EXAMPLE OF VERSE MENAQIPNAME IN OUR LITERATURE: THE WORK NAMED "ABDÜLKADİR-İ GEYLANİ HAZRETLERİ" OF AŞIK MOLLA RAHİM

ABSTRACT

Most of the religious-literary genres in Islamic Turkish literature consist of the works written with both the teaching function and the function of evoking aesthetic experience of the language. One of these species is menâkıbnâmeler which is important in terms of literature, religion, mysticism, history and folklore. This type of works written prose, verse, prose-verse mixed are biographical works written about the religious-sufistic personalities, people belonging to various occupational groups and their families. These works include life stories, miracles, important events and sometimes spiritual-physical features (hilye) of the persons. The number of verse menaqıpnames in our literature is over thirty. The last known example of this work belongs to Aşık Molla Rahim with his mesnevi named Abdulkadir Geylani Hazretleri. This study has been written in order to make an evaluation on this menaqıpname written in the middle of the 20th century. The study consists of the tntroduction and the three sections following its. In the introduction, the definition, development and importance of menaqıpnames have been mentioned. In the first chapter, information about verse menaqıpnames in our literature is given. In the third chapter, the the work named "Abdülkadir Geylani Hazretleri" is examined in terms of author, reason of writing, language and style features, shape and content properties. In this study, it is aimed to introduce the menaqıpname written by syllabic meter unlike the other poem samples to the researchers interested in the subject and the people who want to read the life story and miracles of Abdülkadir-i Geylani with the different style.

STRUCTURED ABSTRACT

Menaqıpnames are one of the major biographical works in Turkish Islamic literature. In such works, the life stories and the important events experienced of the prophets, religious elders and sheikhs were explained. The first menaqıpname in Turkish literature was written in the 11th century. In this work, Satuk Buğra Han who is ruler of Karahan was told. The first menaqıpnames in Anatolia began to be written from the 12th century. These works which are translated from Persian, become very popular among the soldiers and the people in the following centuries due to the influence of the dervishes who adopted the idea of jihad. This interest in tales developed in the tradition after

15th century and led to many menaqıpnames. Most of these works were prose and some were written in verse.

More than thirty verse menaqıpnames were written in our literature. It is seen that such works were mostly produced in the 16th and 19th centuries. Verse menaqıpnames in our literature are written with the effect of both Sunni and non-Sunni sects. For example, while the effect of Mawlawi sect is seen in the work named *Menakıb-ı Mevlana Celaleddin-i Rumi* of Muhyi, the influence of Bektashism sect can be seen in the book named *Menakıbu'l-Kudsiyye fi Menasıbi'l-Ünsiyye* of Elvan Çelebi.

There are many prose works mentioning Abdülkadir-i Geylan who is the founder of the Kadiri sect. The most well-known and important of these menaqıpnames is the work named *Behcetü'l-Esrar ve Madinü'l-Envar* of Ali b. Yusuf Şattanufi. There are also Turkish translations of this menaqıpname. These Turkish translations are usually written using the work named *Tercüme-i Behcetü'l-Esrâr* of Abdurrahman Halis Talebani from Kerkuk and *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi* of Hüseyin b. Hasan from Edirne. There are two menaqıpnames describing the tales of Abdülkadir-i Geylani in Turkish literature in verse. The first of these is the *Menakıb-ı Geylani* was written in the 16th century by a poet of Azizi nickname. The second one is *Abdülkadir-i Geylani Hazretleri* of Aşık Molla Rahim.

Aşık Molla Rahim wrote his menaqıpname in the middle of the 20th century. In this work, the poet has rewrote part of the Arabic or Turkish prose menaqıpnames written in previous periods as poems. The poet has already made clear that he wrote his work on the basis of *Behcetü'l-Esrar ve Madinü'l-Envar* of Ali b. Yusuf Şattanufi and *Tuhfetü'l-Ebrar ve Levamiu'l-Envar* of Ali b. Yahyael-Kadiri in the section of his work titled "Where Abdülkadir's Hometown is".

Aşık Molla Rahim was born in Konya in 1902. He began to write after seeing Mohammed in his dream when he was forty and wrote poems on almost every subject of religious-sufism. Aşık Molla Rahim wrote some of his poems with the Molla nickname and he collected all of his poems in eight books titled *Yeni Mevlid, Hz. Yusuf, Diğer Mevlid, Hac Rehberi, İrşadü'l-Gafilin, Abdülkadir-i Geylani Hazretleri, Din Yıldızı.*

The poet wrote his work named *Abdülkadir-i Geylani Hazretleri* to praise Abdülkadir-i Geylani and he stated this purpose at the beginning of the menaqıpname. According to him, this work will increase both his love for Abdülkadir-i Geylani and the other people's loyalty to him. After the poet stated his purpose he pleaded with Allah for his words to be delicious and effective and to keep his poems away from mistakes.

Aşık Molla Rahim wrote the main part of his menaqıpname with the mesnevi verse form. However, there are quatrains in the introduction and conclusion sections of the work. The mesnevi part of the work consists of 1311 couplets. The poet used 11-inch syllabic measure in all over of his menaqıpname unlike other examples of the genre and used half, full and rich rhymes to provide harmony.

Aşık Molla Rahim wrote his menaqıpname in a clear and understandable language. The poet avoided using Arabic and Persian words as much as possible and brought his expression closer to the

language of everyday conversation. In his work, the poet used narrative, informative, instructive, lyric and descriptive expression forms.

The menaqıpname consists of 31 sections. The titles of these sections are as follows:

Section 1: The supplication to God of Molla to writing books.

Section 2: Where Abdulkadir's country is.

Section 3: Shape of Abdulkadir.

Section 4: The emigration of Abdulkadir.

Section 5: How Abdulkadir's father saw Mohammed Prophet in his dream.

Section 6: The story of Abdulkadir's mother with an Arab.

Section 7: Abdulkadir's meeting with the Mohammed Prophet.

Section 8: Abdulkadir's discussion with a hodja.

Section 9: Abdulkadir's sending dervish to theft.

Section 10: Abdulkadir's discussion with a hodja.

Section 11: Abdulkadir's story with an old woman.

Section 12: Abdulkadir's sending the disciple to a remote location at a time.

Section 13: The stone in hand of Abdulkadir is being gold.

Section 14: Abdulkadir's eating dinner in the house of seventy people.

Section 15: Abdulkadir's discussion with satan.

Section 16: Abdulkadir's second discussion with satan.

Section 17: Money testament between Abdulkadir's two friends.

Section 18: A priest from Yemen becomes Muslim.

Section 19: Abdulkadir's story with a rich person.

Section 20: Abdulkadir's story with Sheikh San'an.

Section 21: The interference of a Muslim and a Christian.

Section 22: Abdulkadir's discussion with a priest.

Section 23: Abdulkadir's story with a person who does not believe in Allah.

Section 24: A lady wanting a boy from Abdulkadir.

Section 25: A sheikh wanting a children from Abdulkadir.

Section 26: A poem about Abdulkadir.

Section 27: A prayer.

Section 28: The second prayer to Allah.

Section 29: A prayer to Mohammed Prophet.

Section 30: The other poem.

Section 31: The other poems about unity of Allah.

Another remarkable content feature of this menaqıpname is the miracle motifs which are the most basic elements of the works of menaqıbname type. Aşık Molla Rahim devoted a large part of his menakıbname to telling some of the famous miracles of Abdülkadir-i Geylani. These miracles in this work can be grouped thematically under 18 titles. This study aims to contribute to the researchers interested in menaqıpname and inform the existence of such a work to the people who want to read the life and miracles of Andulkadir-i Geylani in a poetic style.

Keywords: Type of Menaqıpname, In Verse Menaqıpnames, Aşık Molla Rahim, Abdulkadir-i Geylani, The Work Named Abdulkadir-i Geylani Hazretleri, Religious-Mystical Turkish Literature.

Giriş

Menâkıbnâmeler, İslâmî Türk edebiyatının başlıca öğretici türlerinden birisidir. Bu türdeki eserlerde genel olarak peygamberler, tarikat şeyhleri ve belirli meslek gruplarındaki şahsiyetlerin anlatıldığı görülmektedir. Menâkıbnâmelerde tek bir şahıs konu edildiği gibi bir tarikatın belirli dönemlerdeki şeylerinden de bahsedilmiştir. Bu türdeki eserlerin bir kısmı gerçekçi bilgiler ihtiva etmesiyle tarih ilmiyle; neredeyse tamamının dönemin zihniyetine ışık tutmasıyla siyaset bilimi ve sosyolojiyle, şeyhler ve tarikatlardan bahsetmesiyle tasavvuf ilmiyle, bünyesinde bulundurduğu kerâmet motifleri ile de halkiyatla ilişki içinde olduğu gözlemlenmektedir.

Menâkıbnâme türündeki eserlere ilk olarak Arap literatüründeki tabakat kitaplarında bir kısım olarak rastlanmıştır. Daha sonraki dönemlerde müstakil olarak da yazılmaya başlanan bu eserler IX. yüzyıldan itibaren bütün İslâm coğrafyasında varlığını hissettirmiştir. Türkler, ilk menkıbeyi Karahanlı coğrafyasında kaleme almışlardır. XI. yüzyılın sonunda yazılan ve Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın anlatıldığı *Tezikre-i Satuk Buğra Han* adlı menâkıbnâme, türün Türk literatüründeki ilk örneğini oluşturur. Anadolu sahasındaki ilk örnekler ise XII. yüzyılda ortaya konmuştur. Farsçadan tercüme niteliğinde olan bu eserler, sonraki yüzyıllarda cihat düşüncesini benimsemiş dervişlerin de etkisiyle askerler ve halk arasında oldukça rağbet görmüş; menkıbelere olan bu ilgi XV. yüzyıldan sonra da bir gelenek hâlinde gelişerek pek çok menâkıbnâmenin vücuda gelmesini sağlamıştır. Günümüzde türün mensur, manzum ve mensur-manzum karışık pek çok örneği gün yüzüne çıkarılmış durumdadır. Mecdüddîn Ferîdûn'un *Menâkıb-ı Sipehsâlâr*'ı, Ahmed Eflâkî Dede'nin *Menâkıbu'l-Ârifîn*'i ve Yûsuf Sinân'ın *Silsile-i Tarîkat-ı Sünbüliye*'si türün mensur örnekleri arasında gösterilebilir (Pala, 1998: 268; TDEA, 1986: 254-255).

1. Edebiyatımızda Manzum Menâkıbnâmeler

İslâmî edebiyatımızın hemen her türde görüldüğü gibi menâkıbnâme türünde de müelliflerin bir kısmı duygu ve düşüncelerini nazmın sunduğu imkânlarla anlatma yolunu tercih etmişlerdir. Bu makalenin konusu olan eser dışında manzum menâkıbnâmelerin tamamı aruz vezniyle yazılmış eserlerdir. Genellikle mesnevî nazım şeklinin kullanıldığı bu eserlere öğretici üslup hâkimdir.

Maznum menâkıbnâmelerin büyük bir kısmı sünnî tarikatların etkisiyle kaleme alınmıştır. Mevleviyye tarikatının etkisiyle yazılan *Menâkıb-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî* (Muhyî), Kübreviyye tarikatının etkisiyle yazılan *Menâkıb-ı Emîr Buhârî* (Müdâmî), Kâdiriyye tarîkatının etkisiyle yazılan *Menâkıb-ı Geylânî* (Azîzî), Sünbüliyye tarikatının etkisiyle yazılan *Silseletü'n-Nûr* (Kürkçübaşı-zâde Ali), Nakşibendiyye tarikatının etkisiyle yazılan *Menâkıb-ı Dervîş Hâkî* (Dervîş Hasan Medhî) sünnî menâkıbnâme örnekleri arasında gösterilebilir. Manzum menâkıbnâmelerin gayr-ı sünnî tarikatların etkisiyle kaleme alınanlarına ise Elvân Çelebi'nin *Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâsıbi'l-Ünsiyye*'sini,

Uzun Firdevsî'nin *Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî*'sini ve Kâdirî'nin *Manzûme-i Menâkıb-ı Koyun Baba*'sını örnek göstermek mümkündür (Aydoğdu, 2014; Değirmençay, 2009; Bilgin, 1992; Kol, 2007; Mermutlu, 2014; Kaya, 2013; Kiremitçi, 2018; Erünsal ve Ocak, 1995; Kurtoğlu, 2011; Şahin, 2002).

Manzum menâkıbnâmelerde gözüken bir diğer özellik ise bu tür eserlerin bir kısmının tercüme ve nazire geleneği çerçevesinde vücuda getirilmiş olmasıdır. Örneğin Muhyî *Menâkıb-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*'sini Sultân Veled'in Farsça *Veled-nâme/İbtidâ-nâme*'sini, Lokmânî Dede *Menâkıb-ı Mevlânâ*'sını Ferîdûn b. Ahmed-i Sipehsâlâr'ın Farsça *Risâle-i Sipehsâlar be-Menâkıb-ı Hazret-i Hudâvendigâr*'ı ile Eflâkî Ahmed Dede'nin Farsça *Menâkıbü'l-Ârifîn*'ini Türkçeye manzum olarak tercüme ederek kaleme almış; müellifi belli olmayan *Menâkıb-ı Şeyh San'ânî* adlı menâkıbnâme Mostarlı Hasan Ziyâ'î'nin *Kıssa-i Şeyh Abdürrezzâk*'ı ve Yozgatlı Ali Nihânî'nin *Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî*'si de Uzun Firdevsî'nin *Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî*'si tanzîr edilerek yazılmıştır (Aydoğdu, 2014; Değirmençay, 2009; Ersoylu, 2001; Güneş, 2010; Gürgendereli, 2017; Kurtoğlu, 2011; Kurtoğlu, 2011).

Manzum menâkıbnâmelerin en fazla XVI. yüzyılda yazıldığı görülmektedir. Yüzyıllara göre edebiyatımızdaki manzum menakıbnâmeleri ve bu eserlerin genel özelliklerini şöylece tablolaştırmak mümkündür:

Sıra No	**Yüzyıl/Tarih**	**Eserin Adı**	**Müellif**	**Nazım Şekli**	**Vezin/Kalıp**	**Beyit Sayısı**
1	XII. Yüzyıl/ 1111	*Hikâye-i Şâh Hamîd* (Tan, 2014)	Belli Değil	Mesnevî	Aruz Vezni/1. fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün / Remel 2. mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ îlün	290
2	XIV. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıbnâme-i Hallâc-ı Mansûr* (Tatcı, 2008)	Niyâzî-i Kadîm	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	1066
3	XIV. Yüzyıl/Belli Değil	*Kerâmât-ı Ahi Evrân* (Kartal, 2009; Merhan, 2004)	Gülşehrî	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	167
4	XIV. Yüzyıl/1359	*Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâsıbi'l-Ünsiyye* (Erünsal ve Ocak, 1995)	Elvân Çelebi	Mesnevî	Aruz Vezni/fe'ilâtün(fâ'ilâtün) mefâ'ilün fe'ilün(fa'lün)	2081
5	XV. Yüzyıl/1480	*Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî* (Kurtoğlu, 2011; Noyan, 1996)	Uzun Firdevsî/Hızır b. İlyâs	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	5482
6	XV. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıb-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî* (Aydoğdu, 2014; Değirmençay, 2009)	Mevlânâ Muhyiddîn/Muhyî	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2724
7	XV. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıb-ı Şeyh* Bedreddîn (Gölpınarlı ve Sungurbey, 1966)	Halîl b. İsmâîl	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2485
8	XVI. Yüzyıl/1505	*Menâkıb-ı Mevlânâ* (Ersoylu, 2001)	Lokmânî Dede	Mesnevî	Aruz Vezni/fe'ilâtün(fâ'ilâtün)	4428

					mefâ‘ilün fe‘ilün(fa‘lün)	
9	XVI. Yüzyıl/1509	*Menâkıb-ı Üveyse'l-Karânî/Üveys-nâme* (Savran, 2009)	Sabâyî	Mesnevî	Aruz Vezni/mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	683
10	XVI. Yüzyıl/1523	*Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân* (Karabey vd., 2015)	Vâhidî	Manzum-Mensur Karışık / Manzum Kısmı: Muhtelif	Aruz Vezni/Muhtelif	---
11	XVI. Yüzyıl/1540	*Menâkıb-ı Emîr Buhârî* (Bilgin, 1992; Kol, 2007)	Mustafâ Müdâmî	Mesnevî	Aruz Vezni/mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	781
12	XVI. Yüzyıl/1583	*Kıssa-i Şeyh ‘Abdürrrezzâk* (Gürgendereli, 2017)	Mostarlı Hasan Ziyâ'î	Mesnevî	Aruz Vezni/fe‘ilâtün(fâilâtün) fe‘ilâtün fe‘ilün(fa‘lün)	1725
13	XVI. Yüzyıl/1593	*Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam* (Aksoy, 2005; Eliaçık, 1997)	Şemseddîn Sivâsî/Şemsî	Mesnevî	Aruz Vezni/mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	2956
14	XVI. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıb-ı Geylânî* (Mermutlu, 2014)	Azîzî	Mesnevî	Aruz Vezni/mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	1526
15	XVI. Yüzyıl/Belli Değil	*Manzûme-i Menâkıb-ı Koyun Baba* (Şahin, 2002; Yılmaz, 1999)	Abdülkâdir b. Ahmed/Kadrî	Mesnevî	Aruz Vezni/mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	920
16	XVI. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıb-ı Kemâl Ümmî* (Sarıçiçek, 2016)	Dervîş Ahmed	Mesnevî	Aruz Vezni/mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	646
17	XVI. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıb-ı Sultân Süleymân* (Akkuş, 1991)	Eyyûbî	Mesnevî	Aruz Vezni/mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	1495
18	XVI. Yüzyıl/Belli Değil	*Risâle-i Menâkıb-ı Emir Sultân/Keşif-nâme* (Dörtbudak, 2004)	Manisalı Senâyî	Manzum-Mensur Karışık / Manzum Kısmı: Muhtelif	Aruz Vezni/Muhtelif	---
19	XVI. Yüzyıl/Belli Değil	*Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ* (Akpınar, 2006	Kemâl Ahmed Dede	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ‘ilâtün fâ‘ilâün fâ‘ilün	4755
20	XVII. Yüzyıl/1652	*Menkıbet-i Yahyâ* (Asa, 2003)	Mehmed Dâ‘î	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ‘ilâtün fâ‘ilâün fâ‘ilün	1891
21	XVII. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıb-ı Dervîş Hâkî* (Kaya, 2013)	Dervîş Hasan Medhî	Manzum-Mensur Karışık / Manzum Kısmı:	Aruz Vezni/mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün	1401

				Mesnevî		
22	XVIII. Yüzyıl/1756	*Silseletü'n-Nûr* (Kiremitçi, 2018)	Kürkçübaşı-zâde Ali	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	323
23	XVIII. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıb-ı Şeyh San'ânî* (Güneş, 2010)	Belli Değil	Mesnevî	Aruz Vezni/fe'ilâtün(fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilün(fa'lün)	477
24	XVIII. Yüzyıl/Belli Değil	*Tuhfe-i Rûmî* (Seyyid Sırrı Ali, 1992)	Tekirdağlı Seyyid Ali Sırrî	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	1056
25	XIX. Yüzyıl/1861	*Menâkıb-ı Didigi Sultân* (Odabaşı, 1998)	Konyalı Seyyid Mustafâ Rüşdî	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	483
26	XIX. Yüzyıl/1878	*Velâyet-nâme-i Hacı Bektâş-ı Velî* (Kurtoğlu, 2011)	Yozgatlı Ali Nihânî	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	6194
27	XIX. Yüzyıl/Belli Değil	*Abdulvehhâb Gâzî Menkıbesi* (Yıldız, 2012)	Ahmed Sûzî	Mesnevî	Aruz Vezni/fe'ilâtün(fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilün(fa'lün)	89
28	XIX. Yüzyıl/Belli Değil	*Dürr-i Manzûm* (Kiremitçi, 2013)	Erzurumlu Muhammed Şerîfî	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	605
29	XIX. Yüzyıl/Belli Değil	*Giritli Şeyh Mustafâ'nın Şehâdeti* (Tatcı ve Kurnaz, 2000)	Giritli Salacıoğlu Mustafâ Celvetî	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	157
30	XIX. Yüzyıl/Belli Değil	*Hilye-i Sâdât* (Kiremitçi, 2017)	Mustafâ Fevzî b. Nu'mân	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	2871
31	XIX. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıb-ı Ahmed Ziyâeddîn* (Güzel, 2009)	Mustafâ Fevzî b. Nu'mân	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	1804
32	XIX. Yüzyıl/Belli Değil	*Menâkıbü Hasaniyye fî-Ahvâli's-Seniyye* (Seratlı, 2006)	Mustafâ Fevzî b. Nu'mân	Mesnevî	Aruz Vezni/fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilün	944
33	XX. Yüzyıl/1911	*Bergüzâr* (Eliaçık, 2001)	Ahmed Remzi Akyürek	1. Terkîb-i Bend 2. Terkîb-i Bend 3. Kıt'a-i Kebîre, Kasîde	Aruz Vezni/1. fe'ilâtün(fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün(fa'lün) 2. fâ'ilâtün fâ'ilâün fâ'ilâtün fâ'ilün 3. müstefilün müstefilün müstefilün müstefilün	1. 14 2. 10 3. 23, 6/17
34	XX. yüzyıl/1957	*Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri* (Âşık Molla Rahim, 1985)	Âşık Molla Rahîm	Mesnevî	Hece Vezni /11'li	1311

2. Abdülkâdir-i Geylânî Menkıbeleri

Abdülkâdir-i Geylânî (ö. 1165)'nin menkıbelerini anlatan pek çok mensur eser bulunmaktadır. Bunların birincisi, müridlerinden Ebû Bekir Abdullah et-Temîmî'nin yazdığı *Envârü'n-Nâzır fî Ma'rifeti Ahbâri'ş-Şeyh Abdilkâdir* adlı eserdir. Elde mevcut olmayan bu menâkıbın daha sonra yazılan menâkıbnâmelere kaynaklık ettiği düşünülmektedir. Abdülkâdir-i Geylânî hakkında yazılan menâkıbnâmelerin en tanınmışı ve önemlisi, İbn Cehzam diye tanınan Ali b. Yûsuf Şattanûfî (ö. 1314)'nin *Behcetü'l-Esrâr ve Madinü'l-Envâr* (İstanbul 1258; Kahire 1304) adlı eseridir. Bu menâkıbnâmenin Türkçe tercümeleri de bulunmaktadır. Kerküklü Abdurrahman Hâlis Tâlebânî'nin *Tercüme-i Behcetü'l-esrâr*'ı (İstanbul 1302) ile Edirneli Hüseyin b. Hasan'ın *Behcetü'l-esrâr Tercümesi* (İstanbul 1285) kayda değer tercümeler olup diğer Türkçe tercümelerin daha çok bu iki eserden hareketle vücuda getirildiği görülmektedir (Uludağ, 1988: 234-239).

Abdülkâdir-i Geylânî'nin menkıbelerini manzum olarak anlatan Türkçe iki menâkıbnâme vardır. Bunlardan birincisi XVI. yüzyılda Azîzî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan *Menâkıb-ı Geylânî* adlı eserdir. Esasen bu eser, Abdülkâdir-i Geylânî'nin torunlarından Seyyid Muhyiddîn Kâdirî'nin menkıbelerini anlatmak için yazılmıştır. Ancak müellif, eserinin ilk 477 beytinde Abdülkâdir-i Geylânî'nin menkıbelerinden bahsetmiş, bu beyitlerin tamamını da *Behcetü'l-Esrâr*'dan ve Ahmed Ferîdûn Bey (ö. 1583)'in *Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr Der Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* adlı eserinden istifadeyle kaleme almıştır (Külekçi, 1999: 385; Azîzî, Menâkıb-ı Seyyid Kâdirî; Mermutlu, 2014: 113-116). İkinci Türkçe manzum Abdülkâdir-i Geylânî menâkıbnâmesi ise Âşık Molla Rahîm'e ait *Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri* adlı eserdir.

3. Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri Adlı Manzum Menâkıbnâme

Âşık Molla Rahîm'in *Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri* adlı menâkıbnâmesi yukarıda bahsedildiği gibi aynı konuyu işleyen önceki dönemlerde yazılmış Arapça veya Türkçe mensur menâkıbnâmelerin bir kısmının bir nevi nazma aktarılmış hâlinden ibarettir. Zaten şair eserini, "Abdülkâdir'in Memleketinin Neresi Olduğu" başlıklı bölümünde Ali b. Yûsuf Şattanûfî'nin *Behcetü'l-Esrâr ve Madinü'l-Envâr* adlı eseri ile Ali b. Yahyâ el-Kâdirî'nin *Tuhfetü'l-Ebrâr ve Levâmiu'l-Envar* adlı eserinden hareketle kaleme aldığını açıkça belirtmiştir:

İnanmaz isen eğer sen bana
Gösteririm Arabî kitâbın sana

Birisinin adı Behcetü'l-Esrâr
O birinin adı Tuhfetü'l-Ebrâr (s. 251)

a. Eserin Müellifi

Âşık Molla Rahîm, 1902 yılında Konya'da dünyaya gelmiştir. Babası Bekir Bey'in tek erkek çocuğu olan Âşık Molla Rahîm, küçük yaşında medreseye girmiş ve uzun yıllar bu eğitimine devam etmiştir. Kâdiriyye tarikatına intisap eden ve yedi defa hacca giden Âşık Molla Rahîm'in yapmış olduğu dört evlilikten on altı çocuğu olmuştur. Âşık Molla Rahîm, 24 Ocak 1980 yılında vefat etmiş ve Konya'nın Yunak mezarlığına defnedilmiştir.

Âşık Molla Rahîm, kırk yaşındayken Hz. Peygamber'i rüyasında gördükten sonra yazmaya başlamış ve genellikle öğüt içerikli olmak üzere dinî-tasavvufî hemen her konuda şiirler kaleme almıştır. Bütünüyle Osmanlı Türkçesi alfabesiyle ve hece vezniyle yazan şair; "Molla" mahlasını kullandığı bu şiirlerini *Coşkun Şiir, Yeni Mevlid, Hz. Yûsuf, Diğer Mevlid, Hac Rehberi, İrşâdü'l-Gâfilîn, Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri, Din Yıldızı* adlı sekiz kitapta bir araya toplamıştır. Eserlerinin tamamı *Âşık Molla Rahim'in Eşsiz ve Coşkun Şiirleri* adıyla 1985 yılında ve *Yunaklı Âşık Molla Rahim-Eşsiz ve Coşkun Beyitleri* adıyla 2013 yılında (Hakan Koç tarafından) günümüz Türkçesi alfabesi ile de yayımlanmıştır (Albayrak, 2010: 16-17; Âşık Molla Rahim, 1985; Ürün, 2015: 187-188).

b. Eserin Yazılış Sebebi

Âşık Molla Rahîm, menakıbnâmesinin hemen başında eserini neden yazdığını söylemiştir. Buna göre şair, menâkıbının hemen başında yer verdiği "*Mollanın Kitap Yazmak İçin Hakk'a Münâcâtı*" başlıklı şiirinde, Abdülkâdir-i Geylânî'yi övmek, bu sayede ona olan sevgisini artırarak hem kendisinin hem de başta çocukları olmak üzere bütün insanların şeyhin yoluna baş koymalarını sağlamak için bir kitap yazmak istediğini belirtmiş; sözünün lezzetli ve tesirli olması, şiirlerinin de hatalardan uzak kalması için Allah'a yakarışta bulunmuştur:

Yâ Rab kalbime doğdur kitap yazma
Pîr için yazayım aşk ver beni üzme
Tatlı olsun getireyim ben nazma
Lezzetli olsun tesîr ver sözüme

Pîrim methedeceğim ey pâdişâh
Sana güvenip başladım bu işe
Methin etsin bu kitap baştanbaşa
Kalbe ver doğuş o versin ağzıma

Methe lâyık kalbim etmez teşvîşi
Senin dostun yâ Rab bu kişi
Rızâna muvaffak eyle bu işi
Methedeyim sevgi girsin özüme

Tekrar şu ricâyı ederim yâ Rab
Benim şu dileğimi sen kabûl yap
Koy Abdülkâdir yoluna cinsim hep
Hidâyet ver hem oğluma kızıma (s. 249)[1]

c. Eserin Şekil Özellikleri

Âşık Molla Rahîm, eserinin asıl kısmını Mesnevî nazım şekline uygun olarak "aa, bb, cc…" kafiye örgüsüyle kaleme almış; eserin giriş kısmındaki sebeb-i telif içerikli bir şiir ile sonuç kısmındaki tevhîd, na'ت ve münâcât konulu sekiz şiirde ise dörtlüklerden yararlanmıştır.

Şair, 1311 beyitten oluşturduğu mekâkıbnâmesinde, türün diğer örneklerinden farklı olarak 11'li hece veznini kullanmış; bu veznin en belirgin özelliklerinden biri olan mısra içi duraklardan ise yararlanmamıştır. Eserde az da olsa vezin hatalarına rastlanılmaktadır. Örneğin, aşağıdaki beyitlerin mısraları farklı sayılardaki hecelerden meydana getirilmiştir:

Kulak ver kardeş bu âcize
İyi dinleyin okuyorum size

Duâ eyler hem anası ağlar çok
Çünki Abdülkâdir babasız hem çocuksuz (s. 249, 254)

Eserdeki rediflerin çoğunlukla Türkçe eklerden seçildiği, mısra sonlarındaki ses tekrarlarının ise genellikle yarım ve tam kafiye, zaman zaman da zengin ve tunç kafiye biçiminde yapıldığı görülmektedir.

Yarım Kafiye Örneği:

Özüne katıp sormuşlar sorgu

[1] Örnek beyitlerin sayfa numaraları *Âşık Molla Rahim'in Eşsiz ve Coşkun Şiirleri* (Ocak Matbbası, Konya 1985) adlı eserden hareketle verilmiştir. Ancak örnek beyitlerdeki kelimelerin yazımında bu esere tâbi olunmamış, kelimeler dinî-edebî metinlerin neşrinde kabul edilen şekliyle orijinal yazımlarıyla kullanılmıştır.

Cehenneme götürüyorlar doğru (s. 288)

Tam Kafiye Örneği:

Tövbe edip gözünden iner yaşı
Der hakîkat bu evliyâlar başı (s. 267)

Zengin Kafiye Örneği:

Anasından istedi o hâtırı
Çekti ahırlarından bir katırı (s. 254)

Tunç Kafiye Örneği:

Burun içinde bak nasıl bitmiş kıl
Toz için kudret kuvvete ermez akıl (s. 274)

d. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

Âşık Molla Rahîm, menâkıbnâmesini açık ve anlaşılır bir dille yazmış, mümkün oldukça Arapça ve Farsça kelimeler kullanmaktan kaçınarak ifadesini günlük konuşma diline yaklaştırmıştır. Eserde, bu genel dil özelliğine aykırı gibi gözüken yerlerde ise konu gereği kullanılan dinî-tasavvufî terimler dikkati çekmektedir.

Dinî-Tasavvufî Terim Örneği:

İsmim levh-i mahfûza tâ yazılı
Gavsü'l-a'zâm kaydın var tâ ezelî (s. 258)

Eserinin mesnevî kısmında ağırlıklı olarak "öyküleyici anlatım" tarzından yararlanan şair, naklettiği hikâyelerden ibret alınması gerektiğini söylerken de "nasihat yollu anlatım"ı esas tutmuştur. Şair, tarihî verilerle örtüşen beyitlerde "açıklayıcı ve öğretici" bir üslup takip etmiş, özellikle dörtlüklerle yazdığı şiirlerinde "lirik anlatım"ı biraz daha öne çıkarmıştır. Eserin "hilye" içerikli ikinci bölümünde "betimleyici anlatım" tarzına, kerâmet motiflerinin kullanıldığı kısımlarında ise "gerçeküstücü anlatım"a yer verildiği görülmektedir.

Öyküleyici ve Nasihat Yollu Anlatım Örneği:

Evvel tut şu âcizin nasîhatın
İnkâr etme evliyâ kerâmetin

Temîz kalbe çok eder bu te'siri
Hoş gelmez nefsine olan esîri (s. 277)

Açıklayıcı ve Öğretici Anlatım Örneği:

Anası kim babası kim anlayın
Sülâlesi nerden gelir dinleyin

Doğum bin yetmiş bu yeni târîh bil
Hem Arabî dört yüz yetmişinci yıl (s. 249)

Lirik Anlatım Örneği:

Yâ Rab yak bu günâhkârı
Aşk ver ağlat zari zari

Koyma benden nâmûs arı
Düşeyim senin efkârı (s. 293)

Betimleyici Anlatım Örneği:

Kara idi göz ile hem kaşları
Mercan gibi beyaz idi dişleri

Kibir sevmez kendi tevâzu
Halka tesîr ederdi gayet sözü (s. 252)

Gerçeküstücü Anlatım Örneği:

Abdülkâdir bir gün çifte gidiyor
Öküz lisâna gelip bunu diyor

Der var git senin iş yok biz ile
Gir Bağdâd'a tez sen ilim tahsîle (s. 253)

Âşık Molla Rahîm, beyitlerinde zaman zaman eksiltili ifadelere ve tekrarlara da başvurmuştur. Şairin özellikle her bölümün sonunda iki beyti aynen tekrarlaması, eserin bütününe ortak bir temayı hâkim kılması açısından da dikkat çekici bir üslup özelliği olmuştur.

Eksiltili İfade Örneği:

Ahlâkı güzel sözü tatlı idi hoş
Hep nasîhat vakit geçirmezdi boş (s. 252)

Bölüm Sonlarındaki Tekrar Beyitleri:

Abdülkâdir resûle gelir evlat
Molla der bu pîri duânıza kat

Oku bir Fâtiha sevinsin bu zât
Ver Muhammed Mustafâ'ya selevât (s. 280)

e. Eserin Muhteva Özellikleri

Âşık Molla Rahîm eserinin muhtevasını "menâkıbnâme, hilye, tevhîd ve münâcât" türleri doğrultusunda oluşturmuştur. Eserinin üçüncü bölümünde Abdülkâdir-i Geylânî'nin fizikî ve ruhî özelliklerinden bahsederek "hilye" türünden yararlanan şair, mesnevî kısmının başında ve sonlarında da "tevhîd ve münâcât" içerikli şiirlere yer vermiştir. Eserin asıl konusunu ise ikinci bölümden itibaren anlatılan ve Abdülkâdir-i Geylâni'nin hayatından ve kerâmetlerinden bahseden "menâkıbnâme" içerikli bölümler meydana getirmiştir.

Eserin bölümlerini ve bu bölümlerde anlatılanları şöyle özetlemek mümkündür:

1. Bölüm / Mollanın Kitap Yazmak İçin Hakk'a Münacatı: 12 dörtlükten oluşan bu bölümde menâkıbnâmenin yazılış sebebi açıklanmıştır.

2. Bölüm / Abdülkâdir'in Memleketinin Neresi Olduğu: 79 beyitlik bölümde Abdülkâdir-i Geylânî'nin hayatıyla ilgili tarihî gerçekliğe dayalı bilgiler verilmiştir. Abdülkâdir-i Geylânî, H. 470 / M. 1070 yılının Ramazan ayında, Geylânî kasabasının Hazar denizi kıyısındaki Nef köyünde dünyaya gelmiştir. Annesinin adı Fatma, babasının adı Abdullah olup soyu altın silsile yoluyla Hz. Peygamber'e ulaşmaktadır. On sekiz yaşında ilim öğrenmek için Bağdat'a gitmiş, burada ilk olarak Tebrizî isimli bir âlimden ders almıştır. Tebrizî, Hz. Peygamber'in rüyasında kendisine bu çocuktan haber verdiğini söyleyerek onu talebeliğe kabul etmiştir. Bir senelik medrese eğitiminde dört mezhebin ilmini tahsil eden Abdülkâdir-i Geylânî, bir günde bir yıllık ilmi öğrenip şeriat ilmini tamamlayınca tarikata meyleder ve Ebü'l-Hayr Müslimî Debbâs'tan tasavvuf ilmini elde etmiştir. Daha yirmi yaşındayken yediler-kırkların başı olup Gavsülâzâm derecesine çıkan Abdülkâdir-i Geylânî'nin şöhreti dünyanın her tarafına yayılmış, özellikle Bağdat'ta kendisine çokça hürmet

edilmiştir. Abdülkâdir-i Geylânî, pek çok hocanın hasedine de maruz kalmış, kendisine yöneltilen her soruya isabetle cevap vermiş, pek çok Hristiyanın iman etmesine vesile olmuştur. O, aşından yiyenleri ve suyundan içenleri kötülüklerinden kurtarmış, insanlara sayısız kerâmet göstermiştir.

Memleketi Geylânî kasabası
Anası Fatma Abdullâh babası (s. 250)

3. Bölüm / Abdülkâdir'in Şekli: 30 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin hilyesine yer verilmiştir. Abdülkâdir-i Geylânî, esmer renkli, uzun boylu, gözleri ve kaşları siyah, dişleri mercan gibi beyaz olan bir zât idi. Alçakgönüllü ve güzel huylu olan Abdülkâdir-i Geylânî'nin eline ve yüzüne sinek konmaz, hatta üstünden bile geçmezdi. Misk gibi kokar, kokusu davete gittiği evin duvarlarına dahi tesir ederdi. Vaktini boş geçirmez, güzel ahlâkı ve tatlı diliyle hep nasihat ederdi. Daima gülümseyen nur yüzüne doyum olmazdı. Yemekleri az yer, elbisesini temiz giyerdi. Saç ve sakalını sürekli tarar, bıyığıyla sakalını birbirine karıştıranları hiç sevmezdi. Tevazu sahibi olup kibirden hoşlanmazdı. Tesirli sözleriyle pek çok Hristiyan'ı bile imana getirmişti. İnsanlara iyilik etmek için çabalar, dini yükseltmeyi en büyük gayesi bilirdi. Kadirî tarikatını yaymak için uğraşmış, evliya mertebesine ulaşan çok sayıda mürit yetiştirmişti. Malı-mülkü çoktu ve bunları hep hayır işlerine sarf ederdi. Fakirlere, düşmüşlere, yetimlere ve dul kadınlara yardım ederdi. Parasını camilere ve köprülere verir, kalbinde asla mal-mülk sevgisi taşımazdı. Vefatından sonra da müritleri üzerinde tesiri devam eder, çok kişiye aşk şarabından içirip onları ıslah eder, zor durumda kalanların imdadına yetişirdi.

Yetim dul kadının görürdü işi
Fakîrlikten kurtarırdı çok kişi (s. 253)

4. Bölüm / Abdülkâdir'in Hicreti: 76 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin çift sürmekte iken öküzün sözleriyle ilim tahsil etmeye karar vermesinden ve bu niyetle çıktığı yolculukta annesinin nasihatlerini çiğnememek için yollarını kesen eşkıyaya parasını çıkarıp vermesiyle onların hidayetine vesile olmasından bahseden kıssa yer almaktadır.

Eşkıyâ bakar çocuğun yüzüne
Hayrân olur o tesîrli sözüne (s. 255)

5. Bölüm / Abdülkâdir'in Babasının Hazret-i Peygamber'i Düşünde Nasıl Gördüğü: 40 beyitlik bölümde, Hz. Peygamber'in Abdülkâdir-i Geylânî'nin babasının rüyasına girerek ona bir erkek çocuğu olacağını müjdelemesi, Hz. Fatma ile Hz. Hatice'nin de doğumdan önce annesinin rüyasına girerek Hz. Peygamber'in bu sözünü ona hatırlatmasından bahseden kıssaya yer verilmiştir.

Der oğlum emir var Cenâb-ı Hakk'ın
Bil senden bir oğlan doğacak yakın (s. 256)

6. Bölüm / Abdülkâdir'in Anasının Bir Arap'la Hikâyesi: 32 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin Ramazan ayındayken akşam ezanı okununcaya kadar süt emmediği, beşiğe yatırıldığında ayakları kıbleye dönükse ve seher vakti ise asla uyumadığı anlatılmış; Abdülkâdir-i Geylânî'nin doğmadan önce bir kuş olarak yeryüzüne inmesi ve annesini daha genç bir kızken çölde bir Arab'ın saldırısından kurtarmasıyla ilgili kıssadan bahsedilmiştir.

Böyle ederdi girince Ramazân
Emmez idi okunmayınca ezân (s. 257)

7. Bölüm / Abdülkâdir'in Peygamber'le Görüştüğü: 39 beyitlik bölümde, Hz. Peygamber'in Abdülkâdir-i Geylânî'nin rüyasına girerek ona halkı irşat etme görevini vermesi, bu vazifeyi yapamayacağından korktuğu için ağzına tükürüğünü bırakarak onu cesaretlendirmesinden bahsedilmiş; ilk cami vaazında cemaatin çokluğundan dolayı dili tutulunca Hz. Ali'yi onun yardımına göndermesi, Hz. Ali'nin tükürüğünü Abdülkâdir-i Geylânî'nin ağzına sürmesiyle dilinin çözülerek o zamana kadar kimsenin işitmediği tesirli bir vaaza muvaffak olmasının anlatıldığı kıssaya yer verilmiştir.

Durma Ali gelip tükürür tez ağzına
Hemen Abdülkâdir başlar va'zına (s. 259)

8. Bölüm / Abdülkâdir'in Bir Hoca İle Münâkaşası: 116 beyitten oluşan bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin müritlerine şeyhlerin üstün hâllerinden ve kerâmetlerinden bahsettiği bir anda içeriye kerâmeti kabul etmeyen ve her ortamda şeyhleri kötüleyen bir hocanın girmesi ve pîri kızdıracak sözler sarf etmesiyle başlayan şiddetli bir münakaşa sonunda, Abdülkâdir-i Geylânî'nin bu hocayı tayy-ı mekân ve bast-ı zamânla alakalı bir kerâmetiyle ikna etmesi anlatılmıştır.

Hoca der ben çok mahcûb günâhkârım
Bundan sonra şıhlara yok inkârım (s. 263)

9. Bölüm / Abdülkâdir'in Dervişi Hırsızlığa Gönderişi: 70 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin yanına bir fakirin gelerek ondan yardım istemesi üzerine pîrin bu fakiri silahlandırarak eşkıyalık yapmakla görevlendirmesi; böylece gaytan/gelecekten haberdar olduğu için eşkıyalar tarafından soyularak öldürülmek istenen kervan ahalisini kurtarması, geçim sıkıntısı çeken bu kişiyi eşkıyaların kaçarken bıraktıkları mallar sayesinde rahatlatması ve kervandaki insanların da olayın iç yüzünü anlayarak hep birlikte Kâdiriyye tarikatına girmelerinden bahseden kıssaya yer verilmiştir.

Zaten evvel pîr bilir imiş bu işi
Eşkıyâlığa gönderdi dervîşi (s. 265)

10. Bölüm / Abdülkâdir'in Bir Hoca ile Münâkaşası: 46 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin padişahın yemek davetinde bir büyücü hocayla giriştiği mücadele anlatılmıştır. Hoca insanların pîre gösterdiği hürmeti kıskanarak onu küçük düşürmek istemiş, bunun için de pîrin kaşığına aldığı yiyeceklerin ağzına girmeden kaybolmasını sağlamıştır. Hocanın bu yanlış davranışı üç kere tekrarlaması üzerine pîr, orada bulunan bir yastık üzerindeki aslan resmine hocayı uzak bir dağa götürmesini emretmiştir. Aslan herkesin gözü önünde hocayı alıp bir anda o kadar uzak bir yere götürmüştür ki hoca ancak üç gün sonra evine dönebilmiştir. Durum kendisine sorulduğunda da olanları inkâr etmiş, âlim bir kişi olmasına rağmen hasedinden insanların gözünden düşmüştür.

Gerçi bu kişi zâhirce çok âlim
Hasedinden pîri sevmedi zâlim (s. 267)

11. Bölüm / Abdülkâdir'in Bir Koca Karı ile Hikâyesi: 82 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin yün eğirterek beş torununa bakmaya çalışan yaşlı bir kadınla olan hikâyesi anlatılmıştır. Bir gün yaşlı kadın yaptığı altı yüz dirhemlik ipleri pazara satmaya götürürken pîr ile karşılaşır. Pîr yaşlı kadından parasını peşin istememek kaydıyla ipleri satın almak ister ve eğer kabul ederse bir kaç gün sonra çok para kazanacağını söyler. Yaşlı kadın ipleri pîre verir ve evine döner. Pîr sürekli olarak ipleri dama atar, damdan da bir kuş bu ipleri alarak uzaklaşır. Dervişler kuşun hâline bir anlam veremezler. Yaşlı kadın pîrin yanına üç kez gelir fakat iplerin satılmasına rağmen parasının gelmediğini öğrenince son defasında pîre biraz çıkışarak evine döner. Kadının ayrılışından sonra pîrin yanına bir kaç tüccar gelir. Dervişler bu kişilerin deniz seyahatleri esnasında gemileri batmak üzere iken pîrden medet isteyen ve pîrin gönderdiği ipliklerle geminin yırtılan yelkenini tamir ederek ölmekten kurtulan kişiler olduklarını öğrenirler ve iplikleri götüren kuşun sırrını anlarlar. Tüccarlar, fırtına esnasında adadıkları bin altını pîre getirmişlerdir. Pîr de bu altınları yaşlı kadına verince yaşlı kadın önceki söylediklerinden dolayı çok pişman olur. Bundan sonraki hayatını pîrin müridi olarak geçirir.

Oldu bu kadın gâyet sofu çekkin
Fakîrlikten kurtulup oldu zengîn (s. 269)

12. Bölüm / Abdülkâdir'in Bir Mürîdinin Tayy-ı Mekân Ettiği: Abdülkâdir-i Geylanî, oldukça kalabalık bir camide vaaz vermekte iken bir dervişinin abdest sıkıntısı yaşadığını fark eder. Vaazına bir saniye ara verip onu kolundan tutarak iki yıllık mesafedeki bir dağa atar. Derviş ne

olduğunu anlayamadan kendisini dağ başında bulur. Gezerken bir çeşme başına varır ve abdest alır. Oradaki bir çobana durumunu anlatır. Çoban merak etmemesini, kendisini buraya getiren kişinin geri de götüreceğini söyler. Nitekim derviş çeşme başında otururken pîr onu tekrar kolundan tutarak camideki eski yerine getirir. Bu olay bir anda olur ve kimse dervişin durumunu fark etmez. Derviş olanları insanlara sonradan anlatır.

Pire malûm oldu dervîş abdesti
Bir saniye kadar va'zını kesti (s. 270)

13. Bölüm / Abdülkâdir'in Elindeki Taşın Altun Olması: 31 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylanî'nin yanına gelen ve fakirlikten dolayı çok sıkıntı çektiğini söyleyen bir adama gösterdiği taşı altın yapma kerâmeti anlatılmıştır. Pîr, siyah bir taşı altına çevirdikten sonra fakire vermiş ve altını iki bin liradan aşağıya satmaması gerektiğini öğütlemiştir. Fakirin elindeki altını gören sarraflar bunun dünya işi olmadığını anlayınca değerini vermişler, böylece hem fakir bütün sıkıntılarından kurtulmuş hem de bu kerâmeti gören kişilerin pîre olan itimadı iyice pekişmiştir.

Nasıl taşı altın eyledi bakın
Sözü tutulur dost Cenâb-ı Hakk'ın (s. 272)

14. Bölüm / Abdülkâdir'in Yetmiş Kişinin Evinde İftâr Etmesi: 29 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylanî'nin Ramazan ayında aynı gün yetmiş kişinin evinde iftar etmesinden bahseden kerâmet anlatılmıştır. Ertesi gün iftar veren kişilerin her biri pîrin dün akşam kendisinde iftar ettiğini söyleyince bir münakaşa meydana gelmiş, olay Bağdat halkı tarafında da duyulunca işin aslını anlamak için pîrin yanına varmışlar ve hadisenin pîrin gösterdiği bir kerâmetten ibaret olduğunu anlamışlar.

Şu yetmiş kişinin evine gittim
Bunlar ile birlikte ben iftâr ettim (s. 272)

15. Bölüm / Abdülkâdir'in Şeytân ile Münâkaşası: 65 beyitlik bölümde Abdülkâdir-i Geylânî'nin yılan şekline bürünen şeytanı nasıl mağlup ettiği anlatılmıştır. Bir gün pîr, müritlerine Allah'a tam manasıyla bağlanıldığında dünya düşman olsa onun kişiyi koruyacağından bahsetmiştir. Bu esnada cemaat tavanda bir yılan olduğunu görerek dışarıya kaçmış fakat pîr yerinden bile oynamamıştır. Pîr yılanın şeytan olduğunu anlamış, az önceki sözlerinden dolayı kendisini yalancı çıkararak cemaat karşısında mağlup etmek için yılan suretine girdiğini fark etmiştir. Pîr gaybı keşfedip niyetini onun yüzüne vurunca şeytan pîri aldatamayacağını anlamış ve yılan kara bir suya dönüşmüştür. Bu olay üzerine Pîr, cemaati sağlam bir imana sahip olmamalarından dolayı uyarmıştır.

Emir yoksa zehir olsa her yanın
Bulaşmaz bir kılıma hiç ziyânın (s. 274)

16. Bölüm / Abdülkâdir'in Şeytânla İkinci Münâkaşası: 56 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî oruçlu olarak çölde yolculuk ederken şeytanın ona musallat olması anlatılmıştır. Şeytan çöl sıcağını da fırsat bilerek gökyüzündeki acayip bir nur içinden pîre seslenmiş, kendisinin Allah olduğunu söyleyerek isterse yiyip içebileceğini, bunun ona haram olmayacağını bildirmiştir. Ancak pîr, Allah'ın bir kişi için şeriatını değiştirmeyeceğini, bir mekâna bağlı kalmayacağını ve hiçbir kulunu böyle methetmeyeceğini düşünerek sesin şeytana ait olduğunu anlamıştır. Bunu şeytana söyleyince de şeytan onu yine kandıramayacağını fark etmiş ve havadaki nur kara bir dumana dönüşmüştür.

Bir kulunu severse Allah eğer
Akıl verir o kendini esirger (s. 276)

17. Bölüm / Abdülkâdir'in İki Arkadaş Arasında Para Vasiyeti: 58 beyitlik bölümde, Musa ile Ömer arasında geçen vasiyet hadisesinin Abdülkâdir-i Geylânî tarafından keşfedilmesinden bahsedilmiştir. Bir gün birkaç arkadaş birlikte yolculuğa çıkarlar. Musa yolda ölüm hastalığına kapılır ve son nefesini vermeden önce Ömer'e pîre ulaştırması için on altın emanet eder. Ayrıca pîre selâm

göndererek kendisine mahşer günü yardım etmesi için ricacı olur. Fakat Ömer bu konuşmayı kimsenin duymadığını ve pîrden gizlenebileceğini düşünerek arkadaşının vasiyetini yerine getirmez. Bir zaman sonra bir işi için Bağdat'a gitmek zorunda kalır. Ne kadar çabaladıysa da pîrle karşılaşmaktan kurtulamaz. Pîr, onu görünce Musa ile aralarında geçen olayı hatırlatır ve Musa'nın sözlerini teker teker aktarır. Ömer yanlışını anlar ve hıyanet ettiği için pîrden af diler.

Biraz sözler sana etti emânet
Teblîğ etmedin sen oldun hıyânet (s. 278)

18. Bölüm / Bir Yemenli Râhibin Dine Gelmesi: 37 beyitlik bölümde, Yemenli bir rahibin Abdülkâdir-i Geylânî'nin huzuruna gelerek Müslüman olması anlatılmıştır. Pîr, Sinan adındaki bu râhibe Yemen'de Müslüman olmamasının nedenini sorunca râhib rüyasında Hz. Meryem ile Hz. İsa'yı gördüğünü, onların kendisini Abdülkâdir-i Geylânî'nin yanına gönderdiklerini nakletmiş; Hz. İsa'nın da Abdülkâdir-i Geylânî'ye benzer âlimlerin Yemen'de bulunmadığından bahsettiğini söylemiştir. Abdülkâdir-i Geylânî, levh-i mahfûza baktığında râhibin hâlâ Müslüman olarak kaydedilmediğini görünce Allah'a yalvarmış ve onun da bir mürşîd olarak yazılmasını sağlamıştır. Bağdat'ta yaşamaya devam eden bu râhib, tam bir mürşîd-i kâmil olup pek çok mürîd yetiştirmiştir.

İsa dedi gerçi burda âlim çok
Abdülkâdir'e benzer âlimler yok (s. 279)

19. Bölüm / Abdülkâdir'in Bir Zenginle Hikâyesi: 47 beyitlik bölümde, Bağdatlı zengin bir tüccar ile Abdülkâdir-i Geylânî'ni arasında geçen rüya hadisesi anlatılmıştır. Bir gün tüccar iş için Şam'a gitmek istemiş fakat şeyhi levh-i mahfuza bakınca bu yolculuğun tehlikeli olacağını ona söylemiş. Tüccar bir de Abdülkâdir-i Geylânî'e danışmak isteyince pîr sefere izin vermiş. Tüccar, Şam'a gidince gece rüyasında eşkıyaların mallarına el koyduklarını ve kendisini de öldürmek üzere yere yatırdıklarını görmüş. Uyandığında boğazının hafif yaralı olduğunu fark edince çok taaccüp etmiş. Bağdat'a döndüğünde önce şeyhine varıp durumu anlatmaya karar vermiş. Evinin kapısından çıktığında şeyhini karşısında bulmuş. Şeyhi tüccarın durumunu keşfetmiş ve ona Abdülkâdir-i Geylânî'nin kendisine dua ettiğini ve levh-i mahfuzda yazılı olan musibeti bir rüyaya tebdil ettiğini bildirmiş. Tüccar Abdülkâdir-i Geylânî'nin yanına gidince pîr tüccarın gördüğü rüyayı birer birer nakletmiş.

Rü'yâsını söyler hem Abdülkâdir
Sanki yanında gibi diyor bir bir (s. 281)

20. Bölüm / Abdülkâdir'in Şıh San'ân ile Hikâyesi: 139 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin büyüklüğünü tanımayan ve ona boyun eğmeyen Şeyh San'ân'ın hikâyesi anlatılmış; Şeyh Bahaddîn'in de Abdülkâdir-i Geylânî'nin büyüklüğünü kabul etmesi ve pîrin onun kalbini güzelleştirmesiyle "Nakş-bendî" unvanını almasından bahsedilmiştir. Bir vaazı esnasında Hz. Peygamber Abdülkâdir-i Geylânî'nin ruhaniyatı ile görüşür ve ona bütün evliyâlardan üstün olduğunu ve bunu herkese ilan etmesi gerektiğini söyler. Pîr, Hz. Peygamber'in dediğini yapınca Şeyh San'ân hariç cümle evliyâlar ona boyun eğer. Abdülkâdir-i Geylânî mânâ âleminde Şeyh San'ân ile görüşür ve kendisine tâbi olmadığı takdirde putlara boyun eğmesi konusunda bedduada bulunur. Birkaç yıl sonra Şeyh San'ân'ın Rûm diyarındaki bir mürîdi vefat eder. Şeyh, hem cenazeye katılmak hem de yeni bir halîfe tayin etmek için mürîdleriyle birlikte Rûm iline gider. Orada bir kâfir zenginine misafir olur. Kâfirin kızı Şeyh San'ân'ın aklını başından alarak kendisine âşık eder. Mürîdler şeyhin durumunu fark edince geri dönerler. Şeyh, kızı tekrar görebilmek için domuz çobanı olmaya karar verir. Kızın babası şeyhi çobanlığa kabul eder. Fakat bir ay geçmesine rağmen şeyh kızı göremez. Şeyh bir akşam kızın bulunduğu yere gider. Kız şeyhi görünce çok telaşlanır fakat şeyhin vazgeçmeyeceğini anlayarak Müslümanlıktan çıktığı takdirde onunla evlenebileceğini söyler. Şeyh, bu teklifi kabul eder. Bu arada şeyhin Mekke'de bulunan sadık bir müridi Bağdat'a giderek diğer mürîdlere kızar ve şeyhlerini kurtarmaları gerektiğini belirtir. Mürîdler hep birlikte Allah'a

yalvarmaya başlarlar. Ancak mânâ âleminde onlara Abdülkâdir-i Geylânî'nin rızası alınmadığı müddetçe şeyhlerinin affedilemeyeceği ve onun bu durumdan kurtulamayacağı bildirilir. Mürîdler pîrin huzuruna vardıklarında pîr onlara şeyhlerinin affedildiğini, eğer yanında zikir yaparlarsa şeyhlerinin bundan etkilenerek tekrar doğru yola döneceğini haber verir. Bunun üzerine mürîdler Şeyh San'ân'ın yanına varırlar ve pîrin dediği gibi zikretmeye başlarlar. Şeyh San'ân'ın kalbi zikr sesiyle birlikte tekrar canlanır ve şeyhin aklı başına gelir. Birlikte dönmek üzere iken tekrar kızı hatırlar ve ona Müslüman olduğu takdirde birlikte gidebileceklerini söyler. Kızın da şeyhte gönlü olduğu için bu teklifi kabul ederek Müslüman olur. Şeyh, doğruca Abdülkâdir-i Geylânî'nin yanına varır ve bağışlama dileyerek ona boyun eğer. Pîr de şeyhin kalbini eski hâline getirir. Kız ile şeyh muratlarına ererler.

Bana eğmezsen Şıh San'ân boyun
Nefse uyup şeytân etsin oyun

Bilin Abdülkâdir yaptığı bu işi
Budur Bahaddîn'e dediren Nakşî (s. 282, 286)

21. Bölüm / Bir Müslümân ile Bir Nasrânînin Münâkaşası: 50 beyitlik bölümde, Abdülkâdir-i Geylânî'nin bir Müslüman ile bir Hristiyanın kendi peygamberlerinin üstünlüğü hakkındaki münâkaşalarına şahit olmasıyla ilgili kerâmeti anlatılmıştır. Hıristiyan kişinin Hz. İsa'nın üstünlüğüne dair onun ölüleri diriltmesi ve hastalara şifa vermesiyle ilgili mucizesini delil olarak göstermesi üzerine, pîr kendisinin de Hz. Muhammed'in bir vekili ve evladı olarak ölüleri diriltebileceğini belirtir. Pek çok Hristiyanla birlikte önce Hristiyanların kabristanına giderler. Münakaşa eden Hristiyan babasının diriltilmesini ister. Abdülkâdir-i Geylânî mezara seslenerek ölüyü çağırınca çirkin, siyah yüzlü ve ağzından yılan asılan bir kişi yerden çıkar. Herkes ölüyü görünce dehşete kapılarak pîrden ölünün hemen yerine girmesini isterler. Sonra da birlikte Müslümanların kabristanına giderler. Pîr bir mezara seslenip ölüyü çağırınca nur yüzlü, mis kokulu ve kefeni hâlâ üstünde olan bir kişi çıkarak pîrin önünde el bağlayıp ondan kıyamet günü şefaat talep eder. Sonra da kabirden gelen ses üzerine yeniden mezara girer. Bu kerâmet üzerine pek çok Hristiyan kişi Müslüman olur.

Abdülkâdir'den gördüler bu işi
Nasrânîden iman etti çok kişi (s. 287)

22. Bölüm / Abdülkâdir'le Bir Papazın Hikâyesi: 32 beyitlik bölümde Abdülkâdir-i Geylânî'nin dervişlerini zikir esnasında gören ve yaptıklarını tenkit eden bir papazın rüyasıyla ilgili bir kerâmet anlatılmıştır. Papaz, dervişlerin zikrini hem beğenmez hem de boynunu dergâhın penceresinden içeri uzatıp onları izler. Gece rüyasında kıyametin koptuğunu, zebanilerin kendisini cehenneme götürürken Abdülkâdir-i Geylânî'nin zikir yapan dervişleri izleyen başını zebânîlere vermemek için uğraştığını, kellesini vücudundan ayırarak cehennemde yanmaktan kurtardığını ve kendisinin de cehenneme götürülen vücudunu arkadan seyrettiğini görür. Uyandığında rüyasının ne anlama geldiğini pîre sormak için yanına varır. Rüyasından bahsetmeden önce pîr papazın gördüğü rüyayı bütün ayrıntısıyla anlatır. Papaz, dervişlerin hay huylarını görmenin bile cehennemden kurtulmaya vesile olduğunu anlayınca bir daha onların zikir meclislerinden ayrılmaz.

Dervîşin hay huyunu iyi belle
Zebaniye vermedik senin kelle (s. 288)

23. Bölüm / Bir Münkirle Abdülkâdir'in Hikâyesi: 57 beyitlik bölümde, evliyâları beğenmeyen ve Abdülkâdir-i Geylânî'nin zenginliğini tenkit eden bir kişinin rüyasıyla alakalı bir hikâye anlatılmıştır. Bu kişi bir cemaat içinde mal-mülk sahibi olmasından ve evlenmesinden dolayı Abdülkâdir-i Geylânî hakkında ileri geri konuşur. Sonra da evine giderek uykusunda kendisini mahşer gününde görür. Cennete girmeyi hak eden bu kişi bir Yahudi'nin yakasına yapışıp borcu olan on altını istemesi üzerine zebaniler tarafından tutulup cehenneme götürülür. Yolda bir atlının gelmekte

olduğunu fark ederler. Atın üzerindeki kişi Abdülkâdir-i Geylânî'dir. Ondan borcunu Yahudi'ye ödemesini ister. Pîr de bu isteğini yerine getirir ve Yahudi ile zebaniyi göndererek bu kişiyi yanına alır. Uyanır uyanmaz bu rüyayı kendi hatasından dolayı gördüğünü anlayıp pîrin huzuruna gider. Pîr, daha hiçbir şey anlatmadan gördüğü rüyadan bahsederek mal ve mülk sevgisini kalbe koymadıkça zenginliğin zarar vermeyeceğini, hatta çok kişinin kurtuluşuna da hizmet edebileceğini bu kişiye anlatır.

Oğlum ne kadar zengin olsam da çok
Mâl ve mülkün sevgisi kalbimde yok (s. 290)

24. Bölüm / Bir Hanımın Abdülkâdir'den Oğlan Evlâdı İstemesi: 38 beyitlik bölümde, Şıh Mehmed isimli bir kişinin hanımının Abdülkâdir-i Geylânî'den erkek çocukları olması için dua istemesini anlatan kıssaya yer verilmiştir. Kadının talebi üzerine pîr Allah'a dua etmiş fakat gökten kadına erkek çocuk verilmeyeceği sesi gelmiştir. Duası kabul edilmeyen pîr, Allah'a naz yaparak hırkasını çıkarmış ve erkek çocuk verilinceye kadar hırkayı giymeyeceğini söylemiştir. Bir müddet sonra Allah Resûlü aracılığıyla duasının kabul edildiği bildirilmiştir. Pîr kadına müjdeyi verince kadın o gece hamile kalmış fakat doğum gerçekleşince çocuğun kız olduğu görülmüştür. Kadın çocuğu sarmalayıp pîrin yanına götürmüş, pîr çocuğun yüzüne bakıp tekrar kadına verince çocuğun oğlan olduğu görülmüştür.

Pîr der kadın çocuğu koy yanıma
Yüzüne bakıp veriyor hanıma (s. 291)

25. Bölüm / Bir Şıhın Abdülkâdir'den Evlâd İstemesi: 22 beyitlik bölümde, Şıh Muhammed İbn Ali adında yaşlı bir adamın Abdülkâdir-i Geylânî'nin duasıyla erkek çocuk sahibi olması anlatılmıştır. Abdülkâdir-i Geylânî, adamın dua isteğini yerine getirmek için levh-i mahfuza bakar fakat erkek evlat yazılı olmadığını görür. Pîr bunun üzerine adama kendisinin dünyaya gelecek çok erkek çocuğu olacağından, isterse bunlarından birisini verebileceğinden bahseder. İkisi omuzlarını ve bellerini yan yana getirerek el açıp dua edince adam beline sıcak bir su indiğini hisseder. Pîr, çocuğa Muhiddîn ismini koymalarını söyler ki meşhur Muhiddîn-i Arabî işte bu çocuktur. Abdülkâdir-i Geylânî'nin soyundan gelen bu zatın kabri Şam'da bulunmaktadır.

Pîrdir bu evlâdım sana söyledi
Kendi evlâdını hediye eyledi (s. 292)

26. Bölüm / Abdülkâdir Hakkında Bir Şiir: Abdülkâdir-i Geylânî'nin methine dair 10 dörtlükten oluşan bir şiirdir.

27. Bölüm / Bir Münâcât: Allah'a yakarış içerikli 11 dörtlükten oluşan bir şiirdir.

28. Bölüm / Hakk'a İkinci Münâcât: Allah'a yakarış içerikli 24 dörtlükten oluşan bir şiirdir.

29. Bölüm / Hazret-i Peygamber'e Bir Münâcât: Hz. Muhammed'den şefaat talebinde bulunulan 16 dörtlüklü bir şiirdir.

30. Bölüm / Diğer Bir Şiir: Tevhîd içerikli 24 dörtlükten oluşan bir şiirdir.

31. Bölüm / Tevhîd Hakkında Diğer Bir Şiir: Tevhîd içerikli 4 dörtükten oluşan bir şiirdir.

Eserin muhtevasıyla alakalı bir diğer önemli özellik de menâkıbnâmedeki nasihat içerikli beyitlerdir. Eserde, nasihat içerikli beyitlerin bazen anlatılan kıssadaki şahısların ağzından bazen de şairin kendi ağzından yapıldığı görülmektedir. Şair eserinin "Abdülkâdir'in Hicreti" başlıklı bölümünde Abdülkâdir-i Geylânî'nin annesinin diliyle nasihat içerikli beyitler kaleme almış, özelde bir annenin oğluna yaptığı tavsiye gibi gözüken bu ifadelerle genelde bütün okuyanlara ders alabilecekleri sözler söylemiştir:

Dilini sen yalanlardan çok sakın

Sevmediği bir şey Cenâb-ı Hakk'ın

Sehâvetli ol doyur fakîrle aç
Aman oğlum riyâlıktan pek çok kaç

İlmime güvenip de olma mağrûr
Tevâzu ol nefsin kafasına vur

Oğlum nasîhatimin budur biri
Çok anasın ölüm ile kabiri

İş bitir oğlum anın ecri çok
Sende bir şey bulunursa deme yok

Zulüm ederse eğer sana biri
İntikâm besleme et çok sabırı (s. 253, 254)

Âşık Molla Rahîm'in bizzat kendi diliyle yaptığı nasihatler ise genellikle tasavvufun öneminin anlaşılması veya evliyânın gösterdiği kerâmetlerin inkâr edilmemesiyle ilgilidir. Şair, hemen hemen her bölümde bu konuda bir iki beyit kaleme almıştır:

Var ilm-i zâhir tecrübeye bir
İlm-i bâtın yoksa var anda kibir

Tek kanatla kuş havâya uçamaz
Uçsa dahi çift kanadı geçemez (s. 259)

Bazı münkir kerâmet eder inkâr
Yalan beller yüzü kara günâhkâr

Evliyâdan olur böyle işler çok
Münkir inanmaz bu işde haberi yok (s. 273)

Eserin bir diğer dikkat çekici içerik özelliği ise menâkıbnâme türündeki eserlerin en temel unsurları olan kerâmet motifleridir. Âşık Molla Rahîm, menâkıbnâmesinin büyük bir kısmını Abdülkâdir-i Geylânî'nin meşhur olmuş bazı kerâmetlerini anlatmaya ayırmıştır. Bu kerâmetleri, tematik olarak şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

Kerâmet Motifleri	Bulunduğu Yer
A. Velînin Kendi Vücûdunda Gözükenler	
1. Bir anda çok yerde bulunma.	14. Bölüm
2. Bir anda çok uzak mesafeleri kat edebilme (tayy-ı mekân).	8. Bölüm, 12. Bölüm
3. Kısa bir zamanda çok iş yapabilme (bast-ı zaman).	8. Bölüm, 12. Bölüm
4. Kuş olma.	6. Bölüm
B. Tabiat Varlıkları Eşya Üzerinde Gözükenler	
1. Cansız varlıklara istediğini yaptırma.	10. Bölüm
2. Maddelerin mahiyet ve niteliklerini değiştirme (cinsiyet değiştirme, bitkileri taşa çevirme, taşı-toprağı altın yapma, suyu başka bir maddeye dönüştürme).	13. Bölüm, 24. Bölüm
C. Hayvanlar Üzerinde Gözükenler	
1. Hayvanları konuşturma.	4. Bölüm
D. Gizil Şeyler Üzerinde Gözükenler	
1. Gelecekte olacakları haber verme, geçmişte olanları bilme.	5. Bölüm, 9. Bölüm, 19. Bölüm
2. Akıldan geçenleri ve gerçek hâli bilme.	15. Bölüm, 16. Bölüm, 17. Bölüm
3. Rüyada ve(ya) gerçekten peygamberleri görme, onun tarafından irşat edilme.	7. Bölüm, 18. Bölüm
E. Biyolojik Özellikteki Kerâmetler	
1. Ölüyü diriltme.	21. Bölüm
2. Çocuğu olmayan kişinin çocuk sahibi olmasını sağlama.	23. Bölüm, 24. Bölüm
F. Velîliği Kabul Edenlere Yönelik Olanlar	
1. Tehlike veya felakete maruz kalanları kurtarma.	9. Bölüm, 11. Bölüm
2. Dua ile istekleri yerine getirme.	23. Bölüm, 24. Bölüm
3. Bir nazarla ya da kerâmetiyle başkalarını müridi yapma, ermişliğe kavuşturma.	8. Bölüm, 10. Bölüm, 20. Bölüm, 21. Bölüm, 22. Bölüm, 23. Bölüm
G. Velîliği İnkâr Edenlere Yönelik Olanlar	
1. Beddua ederek düşmanlarına felaket musallat etme.	20. Bölüm
2. Rüyaya girerek zahmetten kurtarma.	22. Bölüm, 23. Bölüm
3. Bakışla ya da tesirli bir sözle imana getirmek.	4. Bölüm

Sonuç

Menâkıbnâmeler, İslâmî Türk edebiyatının en dikkat çekici türlerinden biridir. Çünkü, bu türdeki eserler hem edebî bir ürün olarak değerlendirilebilen hem de tarih, sosyoloji, din-tasavvuf ve folklor açısından incelemelere tâbi tutulabilen metinlerdir. Menâkıbnâmelerin edebiyat açısından önemi daha çok manzum anlatımın tercih edildiği metinlerde karşımıza çıkar. Çünkü bu tür metinlerde müellifler, zaman zaman kuru anlatımı bırakıp farklı nazım şekilleriyle estetik yönü öne çıkan şiirler kaleme alırlar; böylece hem kendi sanat melekelerini göstermek hem de konu ettikleri şahıs ya da şahısları sanatsal dilin sunduğu imkânlarla anlatmayı isterler.

Türk edebiyatındaki manzum menâkıbnâmelerin çoğu XX. yüzyıldan önce yazılmıştır. XVI. ve XIX. yüzyıllar türün en verimli dönemleridir. XX. yüzyıl ise diğer pek çok klâsik türde olduğu gibi menâkıbnâme türündeki eserler için de sınırlı sayıda örneklerin vücuda getirildiği bir dönem olmuştur.

XX. yüzyılda kaleme alınan dikkat çekici menâkıbnâmelerden biri de Âşık Molla Rahîm'in *Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri* adlı eseridir. Eserin en ilginç tarafı, türün diğer örneklerinden farklı olarak hece vezniyle kaleme alınmış olmasıdır. XX. yüzyılın Yûnus'u da denilen Âşık Molla Rahîm, diğer eserlerinde olduğu gibi bu menâkıbnâmesini de açık, sade ve anlaşılır bir dille yazmış; Abdülkâdir-i Geylânî'den bahseden pek çok Arapça ve Türkçe mensur menâkıbnâmeyi bir nevi nazma aktarmaya çalışmıştır. Şairin okuyucuda tasavvuf ve kerâmet ilgisi uyandırmaya çalıştığı da aşikârdır. Çünkü her fırsatta kerâmetleri inkâr etmenin tehlikelerinden bahsetmiş, zâhirî ilimlerle bâtınî ilimleri birleştirmenin önemini vurgulamıştır.

Eserdeki kerâmetler tematik olarak yedi ana başlık ve on sekiz alt başlık altında toplanabilmektedir. Menâkıbnâmenin sünnî bir tarikatın etkisiyle yazılmış olması, eserdeki kerâmet motiflerinin genel yapısına da yansımıştır. Nitekim bu menâkıbnâmede, gayr-ı sünnî tarikatların etkisiyle yazılan manzum menâkıbnâmelerdeki "ejderha ile savaşma, göğe çekilme, peri ile görüşme..." gibi motiflere rastlanılmamaktadır. Âşık Molla Rahîm, eserinde Abdülkâdir-i Geylânî'nin çok bilinen özelliklerinden ve kerâmetlerinden bahsetmiş, böylece menâkıbnâmenin yazılış gayesine uygun olarak hem ona duyduğu muhabbeti göstermiş hem de okuyanların şeyhe olan bağlılıklarını güçlendirmek istemiştir.

KAYNAKÇA

Akkuş, M. (1991). *Menâkıb-ı Sultan Süleyman [Risâle-i Pâdişâh-Nâme]*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Akpınar, Ş. (2006). "Kemâl Ahmed Dede ve Tercüme-i Menâkıb-ı Mevlânâ'sı", *Selçuk Üniversitesi SBE. Dergisi*, 16, 35-43.

Aksoy, H. (2005). "Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı, Eserleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9/2, 1-46.

Albayrak, Y. (2010). "Âşık Molla Rahim (Ks)", *Zuhûr*, 27, 16-17.

Asa, M. (2003). "Bir 16. Yüzyıl Portresi Beşiktaşlı Yahya Efendi", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 27/1, 131-160.

Âşık Molla Rahîm (1985). *Âşık Molla Rahim'in Eşsiz ve Coşkun Şiirleri*, Konya: Ocak Matbaası.

Aydoğdu, M. (2014). *Muhyî'nin Manzum İbtidâ-Nâme Tercümesi (İnceleme-Metin)*, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Bilgin, O. (1992). *Mustafa Müdâmî/Dîvânçe Ve Menâkıb-Nâme-i Emir Sultan*, İstanbul.

Değirmençay, V. (2009). "Sultan Veled", *DİA*, C. 37, İstanbul: TDV Yayınları, s. 521-522.

Dörtbudak, M. V. (2004). "Manisalı Mehmed Senâyî Çelebî ve Risâle-i Menâkıb-ı Emîr Sultân (Keşif-Nâme) Adlı Eseri", *Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü-3*, Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, s. 205-218.

Eliaçık, M. (1997). *Şemsüddîn-i Sîvâsî'nîn Menâkıb-ı İmâm-ı Azam (Manzum) Mesnevîsi (İnceleme-Metin)*, Erciyes Üniversitesi SBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Eliaçık, M. (2001). *Ahmed Remzî Dede-Bergüzâr*, Ankara: Bilge Yayınları.

Ersoylu, H. (2001). *Menâkıb-ı Mevlânâ*, Ankara: TDK Yayınları.

Erünsal, İ. E., Ocak, A. Y. (1995). *Elvan Çelebi-Menâbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye (Baba İlyas-ı Horasânî Ve Sülâlesinin Menkabevî Tarihi)*, Ankara: TTK Yayınları.

Gölpınarlı, A., Sungurbey, İ. (1966). *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin*, İstanbul: Eti Yayınları.

Güneş, M. (2010). *Menâkıb-ı Şeyh San'ânî*, İstanbul: H Yayınları.

Gürgendereli, M. (2007). *Mostarlı Ziyâ'î/Şeyh-i San'ân Mesnevisi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Güzel, N. M. (2009). *Fevzi Efendinin Menakıb-ı Ahmed Ziyaeddin Eserinin Araştırılması (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Karabey, T., Şığva, B., Babür Y. (2015). *Vâhidî/Hâce-i Cihân Ve Netîce-i Cân (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kartal, A. (2009). "Kerâmât-ı Ahi Evran Mesnevîsi Üzerine Notlar", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2, 323-342.

Kaya, H. (2013). *Menâkıb-I Dervîş Hâkî*, İzmir: Tibyan Yayınları.

Kiremitçi, F. (2013). "19. Yüzyıl Klasik Şairlerimizden Muhammed Şerîfî'nin Dürr-i Manzûm Adlı Menakıpnamesi", *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, Volume 8/4 Spring 2013, p. 969-1032, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.4917, ANKARA-TURKEY.

Kiremitçi, F. (2017). *Hilye-i Sâdât (Nakş-Bendî Silsilesinin Manzûm Menâkıb ve Şemâli) (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım-Dizin)*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Kurtoğlu, O. (2011). "Ali Nihânî'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi ve Velâyetnâmedeki Hacı Bektaş-ı Velî Medhiyeleri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 57, 29-56.

Kurtoğlu, O. (2015). *Yozgatlı Nihânî/Velâyet-Nâme-i Hâcı Bektaş-ı Velî*, Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Merkezi Yayınları.

Merhan, A. (2004). "Ahi Evran ve Şair Gülşehrî", *Ahilik Araştırma Dergisi (AHAD)*, 1/1, 93-103.

Mermutlu, M. S. (2014). "Menâkıb-ı Abdü'l-Kâdir", *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 11, 113-155.

Noyan, B. (1996). *Hacı Bektâş-ı Velî Manzum Vilâyetnâmesi*, İstanbul: Can Yayınları.

Odabaşı, S. (1998). "Didiği Sultan Menâkıbnâmesi'nin Konyalı Seyyid Mustafa Rüşdi Tarafından Yapılan Manzum Tercümesi", *Yeni İpek Yolu Dergisi*, Özel Sayı, 365-403.

Pala, İ. (1998). *Ansiklopedik Divan Şiir Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Sarıçiçek, R. (2016). "Menâkıb-ı Kemâl Ümmî ve Bolu", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 17, 283-348.

Savran, Ö. (2009). "Sabâyî Ve Üveys-Nâmesi", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, Volume 4/7 Fall 2009, p. 478-537, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.917, ANKARA-TURKEY.

Seratlı, T. G. (2006). *Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Hazretlerinin Menkıbeleri ve Menakıb-ı Hüsniye*, Konya: Vuslat Vakfı Yayınları.

Seyyid Sırrı Ali (1992). *Tuhfe-i Rûmî/Kâdirîler Âsitânesinin Manzûm Târihçesi. M. S. Kaçalin (Yay. Haz.)*, İstanbul: Âsitâne Yayınları.

Şahin, H. (2002). "Koyun Baba", *DİA*, C. 26, İstanbul: TDV Yayınları, s. 229-230.

Tan, B. (2014). "Manzum Bir Menkıbe: Hikâye-i Şâh Hamîd", *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, Volume 9/3 Winter 2014, p. 1395-1426, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.5963, ANKARA-TURKEY.

Tatcı, M. (2008). *Niyâzî-i Kadîm/Hallâc-ı Mansûr Menâkıbnâmesi*, İstanbul: H Yayınları.

Tatcı, M. ve Kurnaz, C. (2000). *Giritli Şeyh Mustafa'nın Şehadeti (Manzûm Bir Menâkıpnâme)*, Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1986). "Menâkıbnâme", C. 6, İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 254-255.

Uludağ, S., "Abdülkâdir-i Geylânî", *DİA*, C. 1, TDV Yay., İstanbul 1988, s. 234-239.

Ürün, A. K. (2015). *Geçmişten Günümüze Yunak*, Konya: Aybil Yayınları.

Yıldız, A. (2012). *Ahmed Sûzî Divânı*, Sivas: Buruciye Yayınları.

Yılmaz, H. (1999). "Bilinmeyen Bir Koyunbaba Menâkıbnâmesi Üzerine", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 11, 21-52.